

**JAMHURI YA MUUNGO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A**

636

TEHAMA

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Year: 2020

Maelekezo

1. Karatasi hii ina Sehemu **A**, na **B** zenye jumla ya maswali **kumi na sita (16)**.
2. Jibu maswali **yote** kutoka Sehemu **A** na maswali **manne (4)** kutoka katika Sehemu **B**.
3. Sehemu **A** ina alama **arobaini (40)** na Sehemu **B** ina alama sitini **(60)**.
4. Simu za mkononi **haziruhusiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org

SEHEMU A (Alama 40)

Jibu maswali **yote** katika sehemu hii.

1. Bainisha mbinu nne anazoweza kutumia mwalimu wa somo la TEHAMA kufundisha msingi wa ufundishaji unaoweka usawa wa kijinsia darasani.

Mwalimu anaweza kutumia mbinu ya ushirikishwaji sawa kwa wanafunzi wa kiume na wa kike kwa kuwapa nafasi sawa katika kujibu maswali, kushiriki mijadala, na kuwasilisha kazi darasani. Hii husaidia kuvunja dhana potofu kuwa jinsia fulani ndiyo inayopaswa kuwa bora zaidi kwenye somo la TEHAMA.

Pia, mwalimu anaweza kutumia mbinu ya kazi za vikundi mchanganyiko ambapo wanafunzi wa jinsia tofauti hushirikiana kwa lengo la kubadilishana ujuzi na uzoefu. Hii hujenga usawa wa kijinsia kwa kuwa kila mwanafunzi huchangia kwa nafasi sawa katika mafanikio ya kazi ya pamoja.

Mwalimu anaweza kutumia mifano ya wanawake waliopata mafanikio katika fani ya TEHAMA ili kuhamasisha wasichana wajione kuwa wana nafasi sawa ya kufanikiwa. Mifano kama ya Grace Hopper au Radia Perlman inaweza kuwafanya wanafunzi wa kike wajiamini zaidi.

Hatimaye, mwalimu anaweza kueleza lugha au matamshi yenye ubaguzi wa kijinsia anapofundisha. Badala ya kutumia kauli kama "wavulana ni hodari kwenye kompyuta," anaweza kutumia maneno ya kufundisha yanayojumuisha wote na kuonesha kuwa uwezo haujategemei jinsia.

2. Ainisha faida nne za mkoba wa kazi kama zana ya upimaji wa maendeleo ya mwanafunzi.

Mkoba wa kazi humwezesha mwanafunzi kujenga uwezo wa kujitathmini kupitia kazi mbalimbali alizowahi kufanya. Hii humsaidia kufuatilia maendeleo yake binafsi kwa muda mrefu na kujifunza kutokana na makosa au mafanikio ya nyuma.

Mkoba wa kazi humrahisishia mwalimu kufuatilia maendeleo ya kila mwanafunzi kwa kuwa anaweza kupitia nyaraka mbalimbali zinazohifadhiwa humo na kubaini maeneo yenye changamoto au mafanikio.

Faida nyingine ni kuchochea uwajibikaji kwa mwanafunzi. Kwa kuwa mwanafunzi anawajibika kuandaa na kuwasilisha kazi zake, anajifunza kupanga muda, kuzingatia maelekezo, na kujibidisha katika kazi zake za masomo.

Mkoba wa kazi pia hutumika kama kigezo cha kutathmini ufanisi wa mbinu za ufundishaji zinazotumiwa na mwalimu. Endapo wanafunzi wengi hawajafanya vizuri kwenye baadhi ya kazi, mwalimu anaweza kutathmini upya mbinu zake na kufanya marekebisho.

3. Fafanua kwa kifupi aina ya huduma zinazotolewa na UMATI, EMAU, ANGAZA na AMREF – TANZANIA.

UMATI (Chama cha Uzazi wa Mpango Tanzania) hutoa huduma za afya ya uzazi, elimu ya afya ya uzazi kwa vijana, huduma za upangaji uzazi, na ushauri wa kiafya kwa familia na jamii.

EMAU (Elimu ya Maadili ya Ujana) hutoa elimu kuhusu afya ya uzazi, haki za kijinsia, kuepuka mimba za utotoni, na kuhamasisha vijana kufanya maamuzi sahihi kuhusu maisha yao ya kijinsia.

ANGAZA ni taasisi inayotoa elimu ya afya ya uzazi, huduma za vipimo vya magonjwa ya zinaa, ushauri wa kisaikolojia kwa vijana, na kuwezesha upatikanaji wa huduma rafiki kwa vijana hasa kwenye maeneo ya vijijini.

AMREF – TANZANIA ni shirika la afya linalotoa mafunzo ya afya kwa jamii, huduma za kinga na matibabu, kampeni za uhamasishaji kuhusu magonjwa ya mlipuko kama UKIMWI, na miradi ya kuimarisha afya ya mama na mtoto.

4. Eleza faida mbili na kasoro mbili za mwalimu kutumia maswali ya “kweli” na “si kweli” katika mazoezi na mitihani kwa wanafunzi wake.

Faida ya kwanza ni kuwa maswali ya kweli na si kweli ni rahisi kutunga na kuyatumia katika kufanya tathmini ya haraka. Mwalimu anaweza kuyatumia kuchunguza uelewa wa haraka wa dhana fulani bila kuchukua muda mwingi wa kujibu.

Faida ya pili ni kwamba maswali haya huchochea wanafunzi kufikiri kwa makini na kubaini ukweli au uongo wa taarifa fulani. Hii huwasaidia kuwa makini zaidi wanapojifunza au kusoma taarifa mpya.

Kasoro ya kwanza ni kuwa maswali haya yana nafasi ya 50% ya kupata jibu sahihi hata kama mwanafunzi hajui jibu. Hii hupunguza uhalisia wa tathmini ya uelewa wa mwanafunzi kuhusu mada husika.

Kasoro nyingine ni kuwa maswali haya hayaelezei kiwango cha maarifa ya mwanafunzi kwa undani. Hayaonyeshi kama mwanafunzi anaweza kufafanua, kuelezea au kutumia maarifa hayo kwa uhalisia zaidi.

5. Toa hoja nne za kutetea kuwa mawasiliano kwa njia ya barua pepe ni bora kuliko barua za kawaida.

Barua pepe hufikishwa haraka kwa mhusika hata akiwa mbali. Tofauti na barua za kawaida ambazo huchukua muda mrefu kufika, barua pepe inaweza kufikishwa ndani ya sekunde chache.

Barua pepe ni rahisi kuihifadhi na kuitafuta baadaye. Tofauti na barua ya karatasi inayoweza kupotea au kuchanika, barua pepe huhifadhiwa kidijitali na inaweza kutafutwa kwa kutumia maneno au tarehe.

Barua pepe huruhusu mawasiliano ya haraka na ya pande zote mbili (interactive). Mtumaji na mpokeaji wanaweza kujibu papo hapo bila ya kusubiri siku kadhaa kama ilivyo kwa barua ya kawaida.

Kwa kutumia barua pepe, inawezekana kuambatanisha nyaraka, picha, au faili nyingine za kidijitali kwa urahisi. Barua za kawaida haziwezi kusafirisha taarifa nyingi kwa ufanisi sawa bila gharama kubwa au ucheleweshaji.

6. Bainisha mambo manne anayopaswa kufanya mwalimu wa somo la TEHAMA wakati wa kuchambua muhtasari wa somo.

Mwalimu anatakiwa kuainisha malengo ya jumla na mahususi ya somo. Hii humsaidia kuelewa kile ambacho mwanafunzi anapaswa kujifunza mwishoni mwa kipindi fulani cha somo.

Anapaswa kuchambua maudhui na mada ndogo zilizopo kwenye muhtasari. Hii humwezesha kupanga mpangilio mzuri wa mada za kufundisha kwa kufuata mlolongo wa uelewa wa mwanafunzi.

Ni muhimu kwa mwalimu kutambua zana na vifaa vinavyopendekezwa katika muhtasari. Hii husaidia kufanya maandalizi ya awali ya zana hizo kabla ya kipindi cha darasani.

Mwalimu pia anatakiwa kuchunguza njia na mbinu zinazopendekezwa za kufundishia kila mada. Hii humwezesha kuchagua mbinu sahihi zaidi kwa mazingira ya wanafunzi wake na kuchangia ujifunzaji wenye ufanisi.

7. Eleza kwa ufupi faida nne za tathmini kama kipengele muhimu katika andalio la somo.

Tathmini humwezesha mwalimu kujua kiwango cha uelewa wa wanafunzi. Kupitia tathmini, mwalimu anaweza kubaini maeneo ambayo wanafunzi wameelewa vizuri na yale yanayohitaji kurejewa.

Tathmini humwezesha mwalimu kuboresha mbinu zake za ufundishaji. Endapo wanafunzi wengi hawafanyi vizuri, mwalimu anaweza kutathmini upya mbinu zake na kufanya marekebisho.

Husaidia kupanga maendeleo ya mwanafunzi. Kupitia matokeo ya tathmini, mwalimu anaweza kupanga jinsi ya kuwasaidia wanafunzi waliobaki nyuma au kuwapa changamoto zaidi wale walio mbele.

Tathmini ni njia ya kuhamasisha uwajibikaji kwa wanafunzi. Wanafunzi wanapojua kuwa watapimwa, huongeza bidii katika kujifunza na kujituma katika kazi za darasani.

8. Eleza kwa kifupi namna nne zinazoweza kutumika kupanga maandiko katika maktaba kwa kufuata maudhui ya andiko.

Moja ya njia ni upangaji wa kijuujuu wa mada (broad subject arrangement) ambapo vitabu hupangwa kwa kufuata fani kubwa kama sayansi, fasihi, au historia.

Njia nyingine ni upangaji wa Dewey Decimal Classification (DDC), ambapo maandiko hupewa namba za mfululizo kulingana na maudhui yake ya kitaaluma.

Pia, kuna njia ya upangaji wa Library of Congress Classification (LCC) ambayo hutumiwa sana na maktaba kubwa duniani. Njia hii hupanga maandiko kwa kutumia herufi na namba kwa mujibu wa mada.

Njia ya kutumia rafu maalumu kwa mada fulani, kama vile “Kompyuta,” “Elimu,” au “Afya ya jamii” huweza kusaidia wanafunzi kuzipata haraka kulingana na kile wanachotafuta.

9. Tofautisha habari inayotolewa kwa njia ya redio na ile inayotolewa kwa njia ya luninga.

Habari ya redio hutegemea zaidi sauti tu kama chombo cha mawasiliano. Msikilizaji huambiwa kila kitu kupitia maelezo ya maneno bila picha wala maandishi.

Kwa upande wa luninga, habari hutolewa kwa kutumia sauti, picha za video, maandishi na michoro, jambo linalosaidia mtazamaji kupata uelewa wa kina wa kile kinachotangazwa.

Redio inaweza kutumika mahali popote bila kuhitaji kuona. Hii ni rahisi zaidi kwa watu wanaofanya kazi au wakiwa safarini.

Luninga kwa upande mwingine huhitaji umakini wa macho na masikio, hivyo hutoa uzoefu wa kuona na kusikia unaosaidia kukumbuka zaidi.

10. Bainisha michoro minne inayochorwa barabarani na ueleze taarifa inayotoa kwa mtumiaji wa barabara.

Michoro ya “Zebra crossing” huashiria sehemu ya kuvukia waenda kwa miguu. Huwataka madereva kusimama na kuwapa nafasi waenda kwa miguu kuvuka.

Alama ya mshale unaoelekeza kulia au kushoto huashiria mwelekeo ambao dereva anatakiwa kufuata. Hii husaidia kupunguza ajali katika makutano ya barabara.

Alama ya duara lenye mistari miwili myekundu huashiria katazo. Mfano, linaweza kuonesha kuwa ni marufuku kupita gari lingine au marufuku kuingia.

Alama ya mstari mweupe wa katikati ya barabara huonesha kuwa barabara ina njia mbili zinazokwenda mwelekeo tofauti. Hii huwasaidia madereva kujua mipaka ya kupita kwa usalama.

SEHEMU B (Alama 60)

Jibu maswali **Manne** katika sehemu hii.

11. Tathmini mchango wa msingi wa ufundishaji unaompa mwanafunzi uwezo wa kutafuta, kuchambua na kuwasilisha habari na taarifa kwa kutoa hoja tano.

Huu msingi humwezesha mwanafunzi kuwa mtafiti wa maarifa kwa sababu hujifunza jinsi ya kutafuta habari kutoka katika vyanzo mbalimbali kama vitabu, intaneti au maktaba. Hii huongeza maarifa na uelewa wa kina wa mwanafunzi nje ya kile alichofundishwa tu darasani.

Pia, mwanafunzi anajengewa uwezo wa kufikiri kwa kina kwa kuchambua habari alizokusanya. Hii humsaidia kubaini taarifa sahihi, kutofautisha hoja na maoni, na kuelewa uhusiano kati ya dhana mbalimbali.

Uwezo wa kuchambua habari huenda sambamba na kuongeza umahiri wa kuwasilisha taarifa kwa njia mbalimbali kama maandishi, sauti au uwasilishaji wa mdomo. Hii huongeza uwezo wa mwanafunzi kuwasiliana vizuri na kwa ufasaha.

Msingi huu wa ufundishaji huchochea ubunifu na uvumbuzi kwa kuwa mwanafunzi anahamasishwa kutumia taarifa alizokusanya kubuni mawazo mapya au kutatua matatizo ya kitaaluma au ya maisha ya kila siku.

Hatimaye, msingi huu huongeza ushiriki wa mwanafunzi katika ujifunzaji na kumfanya ajitegemee. Anapokuwa sehemu ya mchakato wa kutafuta, kuchambua na kuwasilisha, mwanafunzi hujiona kama sehemu muhimu ya mchakato wa kujifunza.

12. Fafanua kwa kina mambo matano yanayoweza kuathiri uwasilishaji wa habari iliyosemwa kwa kutoa mifano halisi.

Kiwango cha sauti kinapokuwa kidogo au kikubwa sana kinaweza kuathiri upokeaji wa ujumbe. Kwa mfano, kama mzungumzaji anazungumza kwa sauti ndogo sana katika mkutano, wasikilizaji wanaweza kushindwa kuelewa.

Matumizi ya lugha ngumu au isiyoeleweka kwa wasikilizaji huathiri uwasilishaji. Kwa mfano, kutumia istilahi za kitaalamu mbele ya wanafunzi wa shule ya msingi kunaweza kuwachanganya badala ya kuwasaidia.

Kiwango cha ujasiri na ujasiri wa mzungumzaji huathiri ubora wa uwasilishaji. Mzungumzaji anayetikisika, kukosa mwelekeo au kusita-sita huathiri uwezo wake wa kufikisha ujumbe kwa ufanisi.

Mazingira ya kimwili kama kelele, joto kali au viti visivyo rafiki huathiri umakini wa wasikilizaji. Kwa mfano, kama uwasilishaji unafanyika karibu na ujenzi wenye kelele nyingi, ni vigumu ujumbe kupokelewa ipasavyo.

Uhusiano kati ya mzungumzaji na wasikilizaji pia huathiri ufanisi wa uwasilishaji. Ikiwa kuna mvutano wa kihisia au heshima haipo, ujumbe unaweza kupokewa kwa upinzani au kupuuzwa.

13. Jadili kwa hoja tano kwa mifano dhahiri juu ya kauli: “Ili tendo la ufundishaji na ujifunzaji wa somo la TEHAMA likamilike, mwalimu hana budi kumchunguza mwanafunzi kwa kutumia zana mbalimbali.”

Kwa kutumia zana mbalimbali kama mitihani ya darasani, kazi za vikundi na mawasilisho, mwalimu anaweza kutathmini kwa upana kiwango cha uelewa wa mwanafunzi. Hii ni bora kuliko kutegemea aina moja ya upimaji.

Zana tofauti huruhusu kutathmini ujuzi tofauti. Kwa mfano, kazi ya mazoezi ya kivitendo inaweza kupima ujuzi wa utendaji, wakati jaribio la maandishi linapima uelewa wa kinadharia.

Matumizi ya zana mbalimbali huongeza usawa wa tathmini kwa wanafunzi wenye uwezo tofauti. Mwanafunzi ambaye si mzuri kwa maandishi anaweza kuonesha uwezo wake kupitia uwasilishaji wa sauti au kazi ya vitendo.

Zana mbalimbali huchochea ushiriki na ari ya kujifunza kwa wanafunzi. Mfano, zana kama midahalo, miradi au kazi za mashirikiano huongeza mvuto wa somo na hamasa ya mwanafunzi kushiriki kikamilifu.

Zana nyingi hukusanya taarifa sahihi zaidi kwa ajili ya uboreshaji wa mbinu za ufundishaji. Mwalimu anaweza kubaini mapungufu ya mbinu fulani na kubadilisha kwa kutumia taarifa halisi kutoka kwa zana mbalimbali.

14. Eleza uhusiano uliopo kati ya matumizi ya zana na ujifunzaji wa mwanafunzi katika somo la TEHAMA.

Matumizi ya zana huchochea ujifunzaji wa mwanafunzi kwa njia ya vitendo, hasa kwenye somo la TEHAMA ambalo huhitaji uelewa wa kinadharia na ujuzi wa kivitendo. Mfano ni kutumia kompyuta halisi kufundisha sehemu za kompyuta badala ya kutumia maandishi pekee.

Zana hurahisisha uelewa wa dhana ngumu kwa mwanafunzi. Kwa mfano, kutumia “projector” au “multimedia” kuonesha mchakato wa kuandika programu huongeza uelewa kuliko kutumia maelezo ya mdomo pekee.

Zana huboresha kumbukumbu ya mwanafunzi kwa sababu hutumia hisia nyingi kama kuona, kusikia na kugusa. Hii huongeza uwezekano wa mwanafunzi kukumbuka kile alichojifunza.

Matumizi ya zana huwajengea wanafunzi uwezo wa kufanya kazi kwa kujitegemea. Kwa mfano, kutumia programu za kujifunza TEHAMA kwa njia ya mtandao huwafanya wanafunzi kuchunguza zaidi na kujifunza kwa kasi yao wenyewe.

Zana huongeza hamasa ya mwanafunzi kujifunza kwa sababu huondoa ufundishaji wa kuchosha na kuongeza burudani na ubunifu katika kujifunza.

15. Jadili hatua sita za kuandaa azimio la kazi katika somo la TEHAMA.

Hatua ya kwanza ni kuchambua muhtasari wa somo la TEHAMA ili kutambua malengo, maudhui, mbinu, na zana zitakazotumika katika kipindi husika.

Hatua ya pili ni kupanga mada kwa mpangilio wa kufundisha kwa kila wiki au kipindi kulingana na muda wa muhula wa masomo. Hii huwezesha mwalimu kujua ni mada gani atafundisha lini.

Hatua ya tatu ni kutambua rasilimali zinazohitajika kwa kila mada kama kompyuta, projecta, programu au karatasi za kazi. Hii humsaidia mwalimu kufanya maandalizi ya mapema.

Hatua ya nne ni kuweka malengo ya kila kipindi kwa uwazi, ikiwa ni pamoja na malengo ya maarifa, ujuzi na mtazamo. Hii huongoza mwalimu na mwanafunzi kuelewa matarajio ya somo.

Hatua ya tano ni kupanga mbinu na njia za kufundishia kila mada kulingana na maudhui na mazingira ya kujifunzia. Mfano, matumizi ya vikundi au majaribio ya vitendo.

Hatua ya mwisho ni kuainisha mbinu za upimaji kwa kila mada, kama kazi za darasani, maswali ya kujadili, au jaribio la mtandaoni. Hii humsaidia mwalimu kuandaa tathmini sahihi ya uelewa wa mwanafunzi.

16. Toa maelezo ya kina kuhusu vigezo vitano muhimu vya kuzingatia katika kuchagua na kutumia zana za kufundishia na kujifunzia somo la TEHAMA.

Zana lazima ziwe na uhusiano wa moja kwa moja na malengo ya somo. Kwa mfano, kama lengo ni kumfundisha mwanafunzi kuandika programu, basi zana kama “IDE” (Integrated Development Environment) zitumike.

Zana zitumike kulingana na kiwango cha wanafunzi. Zana zisizolingana na uwezo wa wanafunzi huweza kuwatatiza. Kwa mfano, kutumia lugha ngumu ya programu kwa wanafunzi wa awali hufifisha uelewa wao.

Urahisi wa upatikanaji wa zana ni kigezo muhimu. Mwalimu anapaswa kuchagua zana ambazo zinapatikana kwa urahisi katika mazingira ya shule au jamii ya wanafunzi.

Usalama wa kutumia zana ni jambo la kuzingatia. Zana zisizo salama kama vifaa vya umeme visivyokaguliwa vinaweza kusababisha ajali kwa mwanafunzi.

Gharama na ufanisi wa zana ni kigezo kingine. Zana nzuri haipaswi kuwa ghali kupita uwezo wa shule, na lazima itoe matokeo bora ya ujifunzaji kwa wanafunzi.